

ԲԻՍԿՈՍՆԵՐ ԿՅՈՒՄՆԵՐ ԲԱԳՈՒՆԻԿ

ՄԱՅՐ ԱՅՈՈՒ ՍՈՒՐԸ ԷԶՄԻԱՇՆԻ
ԿՐՈՆԱԿԱՆ, ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ,
ԼՐԱՏՎԱԿԱՆ ԵՐԿԵԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

ՎԱԶԳԵՆ ՎԵՀԱՓԱՌ - 100

**Այսօր էլ Մայրավանքում
Վազգեն Ա Հայրապետի
շունչն է տիրում...**

Պարզեցիկ Բ
Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս

1955 թ. սեպտեմբերի 30-ին հայրապետական գահ բարձրացավ Վազգեն Առաջին Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը: Եվ թեպետ այդ օրերին արտերկրյա հայ մամուլը նրա մուտքը Ա. Եջմիածին որակեց որպես մուտք «ամենայն հայոց անծանոթի»՝ սակայն կարճ ժամանակ անց այդ «անծանոթը» դարձավ համայն հայության հոգեւոր Ոստանի քրիստոսաշունչ ոգին, հայրենասիրության ու իմաստության խորհրդանշանը՝ հոգւում անթերի ասյ տեսակալան, որի իրականացման համար ոչ միայն իրեն, այլեւ ամենքիս պիտի կոչեր «ի գէտ»:

«Երանի՜ թե մենք բոլորս իմաստությունը ունենայինք եւ հոգեւոր լույսով մը կարենայինք տեսնել մեր ճամբան, մեր ապագան: Երանի՜ թե կարենայինք բարձրակալ օրվան պայմաններում, անցողական պարագաներում, երկրորդական մանր երեւոյթներում եւ հաշիվներում մակարդակէ վեր եւ կարենայինք տեսնել մեր առջեւ այն հորիզոնը, որ ճշմարտապէս բաց է»:

Հիրավի, իր գահակալության ա-

ռաջին տարիներից իսկ նա հստակորեն տեսավ այդ հորիզոնը եւ ծավալեց Հայաստանյայց Եկեղեցին շենացող, ժողովրդի կյանքում նրա դերն ու նշանակությունը մեծապես բարձրացնող բուռն գործունեություն: Իր իմաստությամբ, հեռատեսությամբ, հավասարակշռված դիվանագիտական իմտություններով՝ Վազգեն Վեհափառը կարողացավ խորհրդային անասովածության սառցե ապարների տակից դուրս բերել հայոց 1700-ամյա Լուստ Խորանը, անվաստ պահպանել-ապրեցնել այն՝ իր հիմնական կառույցներով ու ամենագլխավորը՝ խորհրդրոներով: Սա մեծ իմաստով ինքնակերտում էր, ինքնակերտում, որ իր իսկ խոսքերով ասած՝ «Վահագնյան վերածնունդ մըն է»:

Հայոց իմաստուն Հայրապետը լավ էր հասկանում, թե ինչ է նշանակում ժողովրդին ազգային Եկեղեցուց օտարելը, մանավանդ այնպիսի մի ժողովրդի, ինչպիսին հայն է: Անդուն ու տկար Եկեղեցու պայմաններում հայ ժողովուրդը, վաղ թե ուշ, պիտի ջարդեր իր մեջքը, պիտի խաթարեր իր միասնականության կամքն ու ոգին,

լեզուն ու մշակույթը: Ավելի ստույգ արտահայտվելու դեպքում պետք է ասել՝ նրա մի հատվածին Սփյուռքում սպառվում էր կատարյալ ուժացում, իսկ մյուսին՝ հայաստանաբնակներին՝ դիմազրկում՝ ապագա կոմունիզմի քաղցրախոստում նախիրներում: Ուստի անհնարին է լինել ազգի ճշմարիտ հովվապետ, լինել ճշմարիտ մտավորական ու չապրել միայն օրախոսքի հոգսերով, որքան էլ դրանք շատ ու ղզվարին լինեն: Ազգի մտավորականը, առավել եւս մտավորական հովվապետը անցյալի հիշողությունն ու ապագայի երեակայություն-հեռանկարը, ժողովրդի մարմնավորն ու հոգեւորը ամբողջացնելու, կամրջելու առաքելություն ունի, քանզի «Հայաստանյայց Առաքելական Եկեղեցին աստվածային հիմնարկություն մըն է, աստվածակառույց է Ան: Ահա գաղտնիքը անոր ներքին ուժին՝ վերանորոգվելու եւ վերակենդանանալու»:

Հայ Եկեղեցու հովանու տակ «վերանորոգվելու եւ վերակենդանանալու» գաղտնիքն ասես պատմականորեն վերապահված էր նաեւ հենց հայ ժողովրդին, եւ սա



ԱՄՏԵՍԱՎ ԲԱՅ ՂՈՐԻՇՈՒՆԸ

Վեհափառ Հայրապետը հաստատապես գիտեր: Ինչ արժե մարդու կյանքը, թեք անանձնական ու մեծատառ ԵՐԱԶ չունի, եւ այն կյանքի կոչելու տեսլական ու կամք: Եվ Հայոց 130-րդ Հայրապետն անցավ գործի՝ առաջնորդող ընտրելով Տիրոջ խոսքերը՝ «Կայսրիմը՝ կայսեր, եւ Աստծունը՝ Աստծուն»:

«Այդ, մեծ հարց մը կը բարձրանա մեր առջեւ. պետք է արժանի ըլլանք Աստծո առջեւ արդարանալու մեր հավատով ու գործերով»,- ասի այս բարոյական սկզբունքով եւ Վեհափառ Հայրապետը վերաիմաստավորեց իր ժամանակը՝ կայսերը տրվելից տուրքից անվարան վերցնելով աստվածայինը: Բազում ձեռնարկներով մեծապես նպաստեց իր հոտի քրիստոնեական վերագարծնեին, եկեղեցակցւոր ու հայրենաշունչ գործերով, պատգամներով, հորդորներով սատարեց ժողովրդին, աշակցեց հայրենի իշխանավորներին՝ երկրի վերաշինման աշխատանքներում, նպաստեց Սփյուռքի ազգային միասնականության եւ

հայրենիքի հետ նրա կապերի ամրապնդմանը՝ վստահ լինելով, որ «Արտասահմանի մեր ժողովուրդին համար հայ դատին, հայոց ապագային ծառայելու միակ լավագույն կերպը՝ արդի ապրող ու շնչող Հայաստանը ավելի ու ավելի ամօքնելն ու գորացնելն է՝ թե՛ իր հայ ազգաբնակչության համրանքով, թե՛ իր գիտական-տնտեսական հզորությամբ եւ թե՛ իր ազգային մշակույթով»:

Սփյուռքի հայությունը ունենալով իրեն օժանդակ բարոյական ուժ: Հաղթականորեն Մայր Աթոռը շուրջ տասնամյակներ ծոած իր մեջն ու ժամանակների սկսեց նայել հարստության անկողնում ոգով, շեւացավ, հավատի ու սիրո աստվածաբանի լույսի հագավ: Վերաբացվեցին Վեհարանը, Գեորգյան հոգեւոր ճեմարանը, տպարանը, լռած Եկեղեցիներից ու վանքերից շատերը, կազմակերպվեցին նոր թեմեր, նորոգվեցին, բարեկարգվեցին շատ-շատ խոնարհված եկեղեցիներ, իր դռները շքեղորեն բացեց Գանձատունը, սկսեց գարկ առնել

հրատարակական գործունեությունը:

Չգալի էր Վեհափառ Հայրապետի ավանդը նաեւ Եկումենյան շարժման եւ միջեկեղեցական հարաբերությունների ընդլայնման ասպարեզներում՝ պահպանելով հստակ ու արժանապատիվ կեցվածքը Հայաստանյայց Եկեղեցու:

«Միջեկեղեցական կյանքն մանավանդ խաղաղ պետք է վերականանախորդուծող ոգին, մեկը մյուսին ուղղափառությունը խնդրող առաքյալ դարձնելու այլեւս ժամանակավրեպ հավակնությունները, դավանափոխության բացահայտ կամ թաքուն գործունեությունը, այս բոլորը հանդիսանալով հակաէկումենիկ դրսեւորումներ, որոնք կարգելակեն ու կաղտորեն իրավ էկումենիկ հարաբերությանը զարգացումները: Կիրորինք, թե ոչ մեկ առանձին Եկեղեցի ունենալու չէ մեխաշնորհ «արքայության բանալիներում»:

ՄԱՍԻՆ ՇԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆ

Վաղարշապատի կենտրոնական փողոցներից մեկը վերանվանվեց Վազգեն Ա Վեհափառի անունով



Սեպտեմբերի 20-ին, Ն. Ս. Օ. Ս. Տ. Վազգեն Ա Շարյազույն Պատրիարք եւ Ամենայն Յայոց Կաթողիկոսի ծննդան 100-ամյակի միջոցառումներ շրջանակում, Վաղարշապատ քաղաքի կենտրոնական Կիրովի Նախկին փողոցը վերանվանվեց Վազգեն Առաջին Յայրապետի անունով:

Մինչև հուլիսը բացումը Վաղարշապատի քաղաքապետ Գագիկ Ավագյանը շնորհավորեց քաղաքի բոլոր բնակիչներին հիշարժան օրվա առիթով՝ բարեգործություն լուսահոգի Վազգեն Ա Վեհափառի անվան փողոցի առկայությունը բարձրացրելով: «Ամենահատկի էլ էջմիածնի հոգեւոր ժառանգությունը, բայց իմ սերնդակիցների համար այն հարստացել է եւս մեծ ուխտատեղիով՝ Վազգեն Առաջինի գերեզմանով: Պատմությունը դեռ երկար կյանքի Վազգեն Վեհափառի մասին, բայց մենք՝ քաղաքային իշխանություններս, պարտավոր ենք միշտ երգել ու բարեգործ պատկեր մեծ Յայի, մեծ Յոգեւորականի, մեծ Յայրենասերի անունը կրող փողոցը»,- Նշեց Նա իր խոսքում: Այնուհետեւ Ն. Ս. Օ. Ս. Տ. Գարեգին Ա Շարյազույն Պատրիարք եւ Ամենայն Յայոց Կաթողիկոսը եւ Վաղարշապատի քաղաքապետը բացեցին փողոցի վերակոչման հուշաքարը:

Ապա հանդիսատեսները Գարեգին Ա Ամենայն Յայոց Կաթողիկոսի տեղի ունեցավ Վազգեն Ա հոգեւոր Յայրապետի անվան փողոցի օրհնության արարողությունը, որից հետո ներկայությունը հայրապետական իր խոսքն ուղղեց Վեհափառին Յայրապետը: Նորին Սրբությունը իր գահատանը հայտնեց հայրենի եւ Վաղարշա-

պատի իշխանություններին փողոցի վերանվանման առիթով՝ շնշտելով Վազգեն Ա Վեհափառի բացառիկ դերակատարությունը մեր եկեղեցու եւ Յայրենիքի շննացման գործում:

«Իրապես ինդություն է ոչ միայն էջմիածին քաղաքում, ոչ միայն հայրողաց հոգիներում, այլեւ երկրի բարձունքներում, որտեղից այս պահին իրենց հայացքներն են ուղղել դեպի մեզ Յայոց 131 Յայրապետները եւ իրենց օրհնությունն են բերում Ձեզ, որ երախտագետ հոգիներով մեծարում եք Վազգեն Ա՝ մեր սիրելի Յայրապետի գործը եւ վատարկը: Յայոց մեծա-

նուն Յայրապետներից մեկը եղավ Վազգեն Ա Կաթողիկոսը, ով գահակալեց խորհրդային տարիների բարդ ու դժվարին ժամանակներում: Անաստվածության գաղափարաբանության այդ ծանր տարիներին Նա իմաստությունը եւ խիճեմտությամբ կարողացավ պաշտպանել ազգային մեր շահերը, շննացել ու պայծառացել մեր եկեղեցին, առանձնակի պայծառաշուք դարձել Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածինը, որպեսզի ազգի մեր զավակները հպարտության գագաթնով շարունակեն ապրել ու կերտել իրենց Յայրենին: Յայոց Յայրապետն այդ դժվարին տարիներին կարողացավ իր հայրենասեր ու աստվածասեր ոգին փոխանցել մեր զավակներին, որպեսզի մեր զավակները հպարտության գագաթնով շարունակեն ապրել ու Յայրենիքը, եւ հակառակ բոլոր ճշնությունների եւ հետապնդումների, սիրելի երեւելիքին, բաց պահել այդ եկեղեցու փակ դուռերը, իր արդեթք մշտական դարձնել եկեղեցու կամարների ներքո»,- Նշեց Նորին Սրբությունը: Վեհափառ Յայրապետը Նաեւ իր օրհնությունը փոխանցեց ներկայությունը՝ մարգարելով, որ Սուրբ Էջմիածնի օրհնությունը հովանի լինի նրանց վրա, ոգեւորի ու ներշնչի էջմիածնեցիներին, Նախանձախնդրությամբ ու պատվով լցին նրանց հոգիները՝ շեն ու բարեկարգ պահելու մեր հավաքելի կենտրոնը՝ միաձնալեց Մայր Աթոռը: Նորին Սրբությունը պատգամեց ներկայությունին մնալ Տիրոջ սիրո մեջ, հայրենյալ սիրո մեջ եւ Աստծո մշտական օրհնության ներքո:

Սուրբ Պատարագ եւ հոգեհանգիստ՝ Վազգեն Ա Վեհափառի ծննդան 100-ամյակի առիթով

Սեպտեմբերի 20-ին Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածնում, երջանակահիշատակ Վազգեն Ա Վեհափառի ծննդան 100-ամյակի առիթով, հանդիսատեսները լսեցին Ն. Ս. Օ. Ս. Տ. Գարեգին Ա Շարյազույն Պատրիարք եւ Ամենայն Յայոց Կաթողիկոսի, Մայր տաճարում մատուցվեց ս. Պատարագ: Պատարագին էր Մայր Աթոռի միաբան Եզնիկ արք. Պետրոսյանը:

Սրբազան հայրը հավուր պատշաճի բարոյ խոսքով ներդրաւանայով Յայ Առաքելական Եկեղեցու կյանքում երջանակահիշատակ Վազգեն Ա Յայրապետի ունեցած բացառիկ դերակատարությունը՝ շնշտելով, որ Նրա շննով ռաստարակվեց հոգեւորականաց մի ամբողջ սերունդ, ով այսօր շարունակում է իրականացնել Վազգեն Ա Յայրապետի երազներն ու չիրականացած բազում ծրագրերը: «Ես ուրախ եմ, որ զավակն եմ այնպիսի մի Յայրապետի, ինչպիսին Վազգեն Ա Յայրապետն էր: Ես վստահ եմ, որ Նա այսօր երկրի արքայության մեջ Նայում է մեզ վերեւից եւ հրճվում, ուրախանում, հոգեկան բավարարություն ստանում ոչ թե Նրա համար, որ ինչպես Յայ Եկեղեցին, այնպես էլ Յայ իշխանությունները պատվում են իրեն եւ այս օրերին Նրա անունով դպրոցներ հաստատում, հանդիսություններ

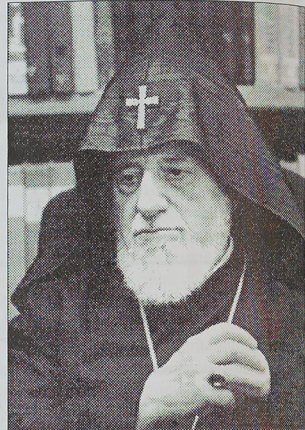
անում, այլ Նրա հոգին հրճվում է, որովհետեւ տեսնում է, որ այսօր Յայ Եկեղեցին ամուր եւ անսասան կերպով շարունակում է ճիշտ այն ուղղությունը, որ գտեց եւ պահպանեց երջանակահիշատակ Յայրապետը»,- Նշեց Եզնիկ արքայական իր քարոզում: Բարձրի վերում սրբազան հայրը հորդորեց ներկայություն շնորհակալություն հայտնել Աստծուն՝ մեր ժողովրդին Վազգեն Ա Վեհափառի նման Յայրապետներ պարգեւելու համար:

Սուրբ Պատարագից հետո հոգեւոր Վազգեն Ա Ամենայն Յայոց Կաթողիկոսի շիրմի մոտ, Նախաճառությամբ Գարեգին Ա Վեհափառ Յայրապետի, կատարվեց հոգեհանգստյան արարողություն:



ԳԻՏԱԺՈՂՈՎ՝ ՆԿԻՐՎԱԾ ՎԱԶԳԵՆ Ա ՅԱՅՐԱՊԵՏԻ ՇՆՆԴՅԱՆ 100-ԱՄՅԱԿԻՆ

Սեպտեմբերի 23-ին ՅՅ Գիտությունների ազգային ակադեմիայում, ներկայությամբ Գարեգին Ա Ամենայն Յայոց Կաթողիկոսի, տեղի ունեցավ գիտաժողով՝ Նկիրված Վազգեն Ա Ամենայն Յայոց Կաթողիկոսի ծննդան 100-ամյակին: Բացման խոսքով հանդես եկավ ԳԱԱ Նախագահ ակադեմիկոս Ռադիկ Մարտիրոսյանը: Ապա իր հայրապետական պատգամը բերեց Ն. Ս. Օ. Ս. Տ. Գարեգին Ա Ամենայն Յայոց Կաթողիկոսը: «Յայրապետական սիրով ողջունում եմ Վազգեն Ա Ամենայն Յայոց երանաշնորհ Յայրապետի ծննդան 100-ամյակին Նկիրված միջոցառումների շրջանակներում կազմակերպված այս գիտաժողովը գումարում եւ Սեր օրհնությունն ու շերմ բարեմաղթանքները բերում գիտաժողովի կազմակերպիչներին եւ բոլոր մասնակիցներին:



Երախտագետ մեր ժողովուրդը իրեն լյանական հանդիսություններով եւ միջոցառումներով արիթմ ունի ոգեկոչելու մեր Եկեղեցու լուսամիտ Յայրապետ Վազգեն Ա Ամենայն Յայոց Կաթողիկոսի պանծային հիշատակը, ով իր իրագործումներով պիտի ապրի դարերում: Շատ տերի հոգիներում դեռ վառ են հոգեւոր Վազգեն Ա Ամենայն Յայոց Կաթողիկոսի հետ հանդիպումների Նկիրվական հուշերը, որոնք զայն են ազգային-եկեղեցական մեր վերագործակալ կյանքում գորգանելու որդիական սերը մեր Եկեղեցու հանդեպ եւ հույսը մեր ժողովրդի միասնական, պայծառ գալիք, որ կունի էր հոգում լուսահոգի Յայրապետը: «Ամենայն Յայոց Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածինը միշտ դավանած է ու կդավանի մեկ հայ եկեղեցի, մեկ հայ ազգ, մեկ հայ հայրենիք, մեկ ճակատագիր եւ մեկ ապագա» (Վազգեն Ա): Անհա-

հավատալով այն օրվան, երբ կխորտակվի երկաթյա վարագույրը, եւ մեր ժողովուրդը անարգել կայցելի իր Յայրենիք եւ Սուրբ Էջմիածին:

Իր գահակալության տարիներին Նա եղավ շննարար եւ ուսուցիչ, գիտնական ու ազգային գործիչ եւ այդ աննից առավել՝ Աստծո Նկիրյալ սպասավոր եւ հարազատ զավակ Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածին: Այսօր էլ Մայրապետը մեզ Վազգեն Ա Յայրապետի շունչն է տիրում, ու գին է թեւածում՝ Նրա հոգածու մեղքերի մեջ կերտված եկեղեցականների ծառայության շնորհով, ովքեր իրենց հոգեւոր առաքելության մեջ Նախանձախնդրություն պահպանում են լուսահոգի Յայրապետի պատգամներն ու ավանդը:

Գիտությունների ազգային ակադեմիայի պատվաթման անդամներ, գիտաժողովի հարգելի՛ մասնակիցներ, Մայրապետական Սեր բարձր գնահատանք ենք բերում Ձեզ այս գիտաժողովի կազմակերպման համար, որը վկայությունն է, որ հայ մտավորականությունն արժանապատիվ գնահատում է վառ սրտով Վազգեն Ա Յայրապետի: Երջանակահիշատակ Յայոց Կաթողիկոսը 1991 թ.



վախի, այս համոզումով եւ հայ ժողովրդի հոգեւոր վերածնության ու ազատ կյանքի տեսլականով Վազգեն Ա Յայրապետը 39 տարի բազմեց եւ գործեց լուսավորչախոստար գահին Յայապետ Նայոց Առաքելական Սուրբ Եկեղեցու:

Երջանակահիշատակ Յայրապետը կյանքի եւ առաքելության մի ճանապարհ ուներ՝ Սուրբ Էջմիածինը, որի ոգեւոր ներկայությունը մարմնավորումը եղավ իր անձը, իր վատանկալ կյանքը, իր ներշնչելիքը: Նա եղավ Բարձրալից իրեն կատարված բանավոր հոտի հոգեւոր անդաստանի առատ հունձից ժպտալ մշակ, հոգեհանգստի քաղաքացի Տիրոջ մկտարակի եւ Նկիրյալ սպասավորը Առաքելական մեր Սուրբ Եկեղեցու:

Ժամանակները դժվարին էին, անիրաժեշտությունները՝ բազմաթիվ: Աստծո օգնությամբ քաջ Յոկվապետի եկեղեցաշեն եւ ազգապահպան ջանքերն ու ծնունդները արդյունավորվեցին բարի պատուհներով: Խորագիտությամբ ու հեռատեսությամբ Նա կարողացավ բարեկարգել ու շննացնել Սուրբ Էջմիածինը, վերաբացել եկեղեցիներ, կրթել ու պատրաստել եկեղեցական սերունդ, ովքեր այսօր ծառայում են մեր Եկեղեցու աշխարհասփյուռ թեմերում: Նա ամեն ջանք գործարդեց պահպանելու Սփյուռքի եւ Յայապետի միասնությունը՝ միշտ

նի Գիտությունների ակադեմիայի պատվավոր անդամներին: Եվ այսօր պատահական չէ, որ այս հարկին ներքո իրավիճակ գիտաժողովին իր կարեւոր դերակատարությունը պիտի ունենա հոգեւոր Յայրապետի կյանքի ու գործերի արժեւորմանը՝ որպես երախտագիտություն եւս մեկ տուրք:

Աղոթում ենք ամ Բարձրալից, որ այդ ոյունավոր ընթացք պարզելի գիտաժողովին, օրհնի Ձեր կյանքը, ստեղծագործ Ձեր ջանքերը, գիտական Ձեր նվաճումները»,- ասաց Նորին Սրբությունը:

Գիտաժողովին զեկուցումներով հանդես եկան Մայր Աթոռի միաբաններ Ներսիս արք. Պողապալանյան եւ Գովախիմ վրդ. Մանուկյանը, ԳԱԱ թղթակցի անդամ Սուրբա Յարաքանյան, արվեստագիտության թեմնածու Աննա Ասատրյանը:

Ներկաների հետ իրենց մատուցումներն ու հուշերը կիսեցին Նաեւ Ռուսիայի եւ Բուլղարիայի հայոց թեմերի առաջնորդներ Տիրոսյան արք. Մարտիրոսյան, Արմեն արք. Բերբերյանը եւ պատմաբան Եմմա Կոստանյանը:

Գիտաժողովի ավարտին Վեհափառ Յայրապետը վերստին իր գնահատանքի խոսքն ուղղեց ակադեմիայի Նախագահին, կազմակերպիչներին եւ զեկուցորդներին:

ՎԵՀԱՓԱՌԸ



Վազգեն Առաջինը՝ աշխարհական անվանը կարգավորեց կրթության հիմունքները, ծնվել է 1908 թ. սեպտեմբերի 20-ին Բուխարեստում։ Սկզբնական կրթությունն ստացել է տեղի Միսաքյան-Քեփյան վարժարանում, այնուհետև՝ 1925-26 թթ. սովորել Բուխարեստի առեւտրական բարձրագույն վարժարանում, ապա 1936 թ. ավարտել համալսարանի գրականության և փիլիսոփայության ֆակուլտետը, իսկ 1937 թվականին՝ Վրոժնանի մանկավարժություն բաժնի, որից հետո՝ մինչև 1943 թ., դասավանդել է Բուխարեստի հայկական վարժարաններում։ Ուսումնառությանն է մասնավորապես գործունեությունը գույունթյազ գործող մասնակցություն է բերում գաղութափայության կյանքին։

1943 թ. սեպտեմբերին Աթենքի Սուրբ Կա-
ռապետ եկեղեցում, հունական թեմի առաջնորդ,
Տ. Կարապետ արքեպիսկոպոս Մազաժլյանի
ձեռնադրությամբ, Կարապետ Պալջյանն օծ-
վում է վարդապետ եւ հոգեւոր մկրտությամբ
ստանում Վազգեն անունը: Մինչ այդ արդեն
արժանացած լինելով հունկախալուծական սի-

ռու ու հարգալսելի՝ Նույն տարվա նոյեմբերի 28-ին Բուխարեստի Սուրբ Ռեշտալսկայսեղ եկեղեցում, ժամանակակիցների վկայությամբ՝ «ծովապետի բազմության առջե», նորընթաց վարդապետը աստուգում է իր անդրադիմի Պարզասլոխ՝ քաղոքի համար բնաբան քննությունը աստվածաշնչային «ՏԻՐ, եթե զգործես ուր բանաս» տոմը։ Նույն օրն էլ քննություն է ռուսիսահայ թեմի առաջնորդական տեղագահ, իսկ 1948 թ. հուլիսի 25-ին՝ թեմական առաջնորդ։ 1954 թ. Մայր Աթոռ Սուրբ Եջմիածնում վասնակում է Ամենայն Ջալոց Կաթողիկոս Տ. Գեղուկ 2 Զորեշնչակը։ Նոր Կաթողիկոս քննությունը համար հաջող տարի գումարված ազգային-եկեղեցական ժողովի երկրորդ կիսաում մեկտեմբերի 30-ին կաթողիկոս է քննարկում Վազգեն Առաքիլը։

Հնարությունից երկու ամիս անց ղեկավարե-
րի 1-ի թվականի հառաջին կոնգրեսով նորըն-
դիր կապողիկոսը հանգամանակից ներկայա-
ցունում է Մայր Աթոռի կացությունը: Այս կոնգր-
եսով հայրենի եւ աշխարհասփյուռ հայություն
ուղղված խոսքում առում է. «Մայր տաճարի
գանգակները հայրաթանկ փորի ղողանքի եւ
հորիզոնի հորիզոն փորի պլանետ, թե՛ պայտեղ
կենսալիք է ս. Մեսրոպի ոգին, եւ կանգուն է Ս.
Էջմիածինը՝ հայ ժողովուրդը լուսավորելու իր
փառազարդ ճանձնիկ կրա»:

Հեղափոխությունից հետո ավերվել կա-
նախմարվեց մեկ մասը՝ ըստ վանքեր, ծավալվեց
բնութաբանությունից պատմաբան գրեթե ամայացել
և մաշքացել էր Մայր Աթոռը: Հոգեւոր կյանքի
կազմակերպումը թեւեւ սկսվեց եղբայրակապի-
տակ հետո, 2 Հոբերյանի օրոք, սակայն
որակի կը նոր նշան հաղորդեց Վազգէտ Առաջի
ընդ: Ինչպէս ինքն էր շեշտում ինչպէս կոնա-
կուս, հափտի տրեխն ապա վերստին գործելու
վերադարձարեւուն մեր հայրենիքի օրավայրէ-
րը՝ վանքեր ու եկեղեցիներ, ինչպիսին էր Մ.
Գալանեան, խոր Կիտապ, Օշակաւք, Գեղարք
էր ուրիշներ, որոնք մեր հոգեւոր կյանքի սյու-
նը կը կազմախմբեան ու հոգակաճ տաճարներ
արդոթի էր ուխտի էր վալայել իւրաքանչեւներ
հայ ճարտարապետութեան վաղաք:

Շարունակությունը՝ էջ 6

ԱՍՏԵՍԱԿ
ԲԱՅ ՆՈՐԻՉՈՆԵ



ՍԿԻՂՔԸ՝ էջ 1

Մեզ պակսողած Հայոց Հայրապետի այս բազում գործերի մեջ ոչ պակաս արժեքավոր են նաև նրա թողած գիտական, աստվածաբանական եւ մանկավարժական աշխատությունները, քարոզչական ու ճառերը:

Գաղտնիք չէ, թե այդ տարիներին որքան դժվար էր նաեւ հոգեբանականության ապագա սերունդի կրթության ու դաստիարակության գործը։ Մեր եկեղեցու այսօր գործող, իրենց առաքելությունը կատարող եպիսկոպոսներն ու արքեպիսկոպոսները գերազանցապես չեն մասն առնում Եւրոպայի երկրներում կատարվող հոգեբանական հոգեբանության ու հոգեբանական օրինակ ունենալով հենց Վազգեն Գեհապարիկի։

իր գահազարության շուրջ 40 տարիների ընթացքում նա լիովին կիսեց իր հոտին բաժին ընթացած դժվարություններն ու մակընթացությունները, բնորոշեց հաջողություններն ու հաղթանակները, վկայ ու ներկյալ եղավ արցախահայության պահանջատիրության, երանկությունեցավ տեսնելու, ողորնելու եւ իր հայրադատական օրինությունը պարզ հալոց անելու:



Հայոց 130-րդ Հայրապետը
 Լաւե իրավաբան եղբանկն այլ էր:
 Լա իլ Էնդրանուօլան օրոց վայե-
 լեց ժողովրդականութիւնն ու հեղի-
 լեց իր հոտի, իր հոտի սերն ու ակ-
 Լաճանքը, խոնարհուՄն ու վարձ-
 քը, 1991 թվականին քննուղեց Հայաստանի Գի-
 տությունների ակադեմիայի պատմաբան Սեփ-
 րեմիկը, 1994-ին ՀՀ Լախագահի Իրաւանա-
 քը՝ առաջինը Նրան շնորհելով «Հայաստանի
 ազգային հերոսի» բարձրագոյն կոչումը, եղավ
 հայոց Նրապեանի պետականութեան քաղաքա-
 ղը թիվ 1 ամենաբոլորը:

Նա աշխարհից հեռացավ իրրավի վաստակած, անսուղործ տված ու ստացած մարդու հուճ խաղաղությանը և այն հավատով, որ իր երգերի կիրկյալ շարունակողները, իր անվավար երգակների ու իրենցի իրականացնողները կան: Կան նրանք, ովքեր ամեն օր մտովի, արդրքը պեն շնչեղուն են շայոց երջանակահիշատակ շայրապետի անմոռաց խոսքերը: «Ո՛րկ հոգեդուր Մայր տե՛ր Դո՛ւս Մ. Էջմիային, այսօր, այս տուրդ արդրքի պահուն, շրք եք կերցնե՛ք, կիստափուրե՛ն սիրով հախարակ, մենք՝ զավակներդ ե՛ն ծառաները, անվատուրվ, մեղս, անգամ մըլ այ կուխտերեք ե՛գ պայաժառանքե՛ն, ե՛գ ծաղիկ դարձե՛ն, ե՛գ ուրախաբեր, որպէ՛ս եքքեմով Վսլտած ընդ մե՛ն մա՛ն, ե՛ն մե՛ք՝ ընդ մա՛նուծե՛ն»:

U, U,

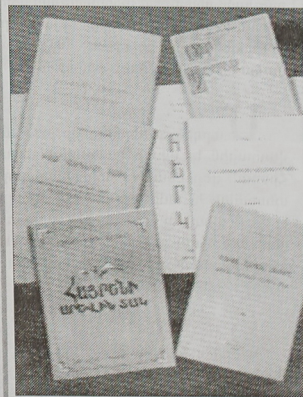
Վեհապառիկ կյանքում վճռական նշանակություն է ունեցել իր առաջին այցելությունը հայրենիք 1945-ին: Տեղին էր այստեղ իր իսկ հետադարձմի հայապցեով տեսնել այդ նշանակության խորքը՝ կարդալով սույն ներշնչյալ տողերը Գաիասարահամ 1978-ին նրա ասած օրհնության խոսքից.

«Մեր տղերքը դրեցին հայրենի հողի վրա, տեսանք վեհափառ Մուրադառ, մեր ծանր, շոշափեցիկը եւ համբուրեցինք մանր քարերը Մուրք Զբախման, ծառ քարերը, որոնք մեր 1700 տարիների պատմությունն են խոստացում: Ըստի հետ տակ հիշում էլք այլ ժամեկի պահը, երբ այլ հոգեղեր ընթալրենքի հետ, որոնք նույնպես արտասանանք ինչ էնեյ, ինչ որ մի Սուրյու տաճար էինք մտնում: Հասնալ յոյս յուրու արտասպիւմ էինք: Այն ժամանակ Հայաստանը մանր փնձակի մեք էր հազիվ որոս էր էնեյ ահալոր պատեր ռազմիկ, այնքան տուգ կար, այնքան զրկանքեղ կային, այնքան վաղու կար, բայց այնքան էլ ուրախություն կար, եւ ուր հույսեր էին ծաղկում հաղթանակի փառքով: Այսպիսի արարմունեղով մի քանի շաբաթ անցկացրինք այստեղ: Միղում էին գրեթե ամեն գիշեր որոս զայ առանկան էր ման զայ Սուրյու տաճարի շուրջը...»:

Այդ օրերին, երբ եւ եկել էր զԳեորգ : Կաթողիկոսի ընտրութեան ու օծման մասանկեցիտ, նրա մտքով չէր կարող անցնել, անշուշտ, որ մի օր, ուղիղ տասը տարի հետո, ինքն է կաթողիկոս ընտրվելու եւ տասնամյակներ շարունակ, իր ջանքերէն շնորհիվ ապելն ու ապէլն ծաղկաւ ի վիճակ հասնող Ս. Եջիմանձմ, սովորական ու ստացած Ներքին պալատնով, գրեթէ անգիշեր պատկւելու Մայլ տաճարի շուրջը :

ԼՈՒՍԱԿՈՐՉԻ ԳԱՆԻՆ

(Կրճատումներով)



Կարելի է ասել, սակայն, որ դեռ այն օրերին էլ, երբ նա չի անելու այն ուժի որոշման գզգզ իր ճակատին, նրա կեղապարհափորկման հոգին խորհրդակցական իր առուուվով մնաց մշտապես Մայր տաճարի շուրջ պատուով, որովհետեւ նրա հոգեւոր-ագայկին առաքելության գիտակցությունը, նոր կարողություններով ու շնորհներով պայծառացան ու գորացան, գործունեության ավելի լայն հորիզոնների կարտու ունեցավ...

Եվ արամեականի, երբ նրան վիճակված է բուն իսկ Լուսավորիչ գաղից ծավալել իր գործունեությունը քուրդ աղի, հորիզոններում, նրա հոգին «վիստոթ» թայան են երկրույթ գագառմներով» է ապրառում, սրբազան գահին նա մոտենում է «սահլի են երկրույթի»։ Եվ դա քնական է։ Ոչ միայն խոր պատկառանքով են երկրորդաճոթայան գագառումներ ինչ հուզում նրա հոգին, այլև շատ լավ գիտեր, թե ինչպիսի բազմազան դժվարություններ են կանգնել իր առաջ, նույնիսկ «անհրաժեշատելի» են թվում մտահոգությունները սկզբում, եւ «ձաւը ուն» ընդունելու գիտակցություն է սիրում նրան։ Բայց դա նշանակում է նսեւ, իր նա մեծ պատասխանատվության գագառումներ մոտենում սրբազան գահին։ Այդպիսի գագառում ունեցող մարդը միայն կոտենի դժվարությունների ամբողջ լուրջությունը։ Կլարի իր հոգեկան պարուր ուժերը, որովհետեւ են բարձրագույն պաշտոնի կա՛ն «ձաւը»

լուծ» ընդունելու գիտակցությունն էլ հենց բարձրագույն պատասխանատվությունն է ժողովրդի, պատմության, ինչպես նաեւ ընթացիկ ժամանակի դրած խնդիրների առաջ:

... Եվ իր «խղճի դատաստանի» որոշումը լիովին արդարացրեց հետագա իր ամբողջ կաթողիկոսական գործունեության մեջ, որքան էլ բազմաթիվ ու դժ-



վար լինեին այն խնդիրները, որոնց նա ընդառաջ էր գնում առանց երբեք ընկրկելու՝ իր պայծառամիտ սկզբունքայնությանը միշտ համադրելով դրանք ուղեցույց Նպատակի շուրջ:

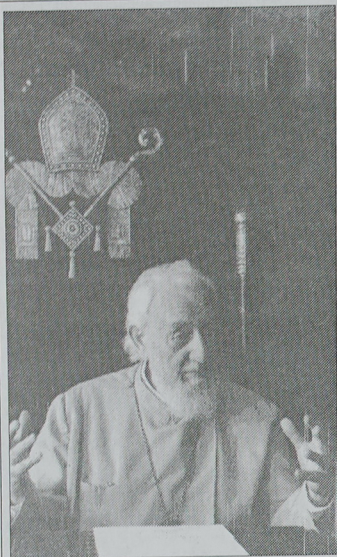
... Հայրապետն իր մի քարոզում արտասանում է խոսքեր, որոնք երդումի նման են հնչում:

«Եվ ահա այս հազարամյա սրբատաշ բարեբուր վրա կանգնած էս ներք» այսօր փակենք: Մեր ելք տնորը ու պահպանելը այս բարեբուր: Կանգնած անոնց վրա, մեր պիտի չլարժիքն եւ պիտի չտկարա- նակը երեք, այլ անընկողը ու համար- ձակ, սրբորոյթար պիտի պահենք մեզի հասնելն այս սրբազան ավանքը: Ոչու- տեղով մեր կյանքի գործերով հավատա- իրն մնալ անոր պաշտպանք: Մեր հա- վաքաքի, մեր մտորողմներուն, մեր հույ- գերուն, մեր երազներուն, մեր կյանքի ստուգությունն եւ այս բարեբուր: Մտնց վրա պիտի հիմնենք ու պիտի կառուցենք մեր տնը կյանքը, պիտի կրտսենք մեր պայծառ ապագան»:

«Այստա՛ւում է դո՛ղի բո՛ղի՛» բարձր օրինակ հանդիսանալով իր շրջապատում, Աշխատակալից է, որ իր ընտան Զախատանքով դուրս եկ շարունակում է կատարել նաեւ դաստիարակի իր կոչումը: Ու հենց դաստիարակական առումով էլ, անմասնակ Օրինակի ուժով, համոզիչ ու գեղեցիկ են այն խոսքերը, որ նա ասում է հոգեւոր ճեմարանում. «Վստահ չախարհություն եղավ Մեր բազմապիսի աշխատանքներով՝ զբաղված ըլլալու մասին: Մենք դժգոհ չենք Մեր այդ ծանրաբեռնվածությունը: Մեզ ոչինչ կողո՛ղենք...!...Իրոք, դժբախտ է այն մարդը, որ չի գիտեր, թե առտուն կանուխ արթոնալով՝ ինչ պիտի ընէ այդ արժեքն ընթացիկ, իսկ յետքին է այն մարդը, որ առավոտուն աչքերը բակավով՝ աճապարանքով դուրս կցատկէ անկողնէն՝ շուշանալով համար իր աշխատանքին: Միայն թե ինչու Մենք չենք զանգարուի, եւ նույնիսկ ուրախ ենք, որ ծանրաբեռնակ ընէ եւ աշխատանքի մեր գեղարվեստի համայնք կտունեն»:

Նույն գերագույն համընթացով նա աշխատեց երկար տարիներ շարունակ, մինչև այսօր, փառավոր իրագործումներ կոթողով, եթե նույնիսկ որոշ ծրագրեր, հակառակ իր ջանքերի, մնացին անկատար, ինչպես միշտ էլ լինում է իրական կյանքում:

Շարունակությունը՝ էջ 7



Ամենայն Հայոց Մայր Աթոռ Սուրբ Էջմիածինը միշտ դառանում է եւ պիտի դառնա մէկ Հայ Եկեղեցի, մէկ Հայ Ազգ, մէկ Հայ Հայրենիք, մէկ ճակատագիր եւ մէկ ապագայ...

Բոլոր անոնք, որ հայ կենանքին մէջ կամայ թէ ակամայ, գիտակցաբար թէ միամտաբար, կը փորձեն տկարացնել ամուր հիմքերը թագադարեան Հայաստանայց մեր Մայր Եկեղեցւոյ, բոլոր անոնք կը գտնուին ոչ միայն հակաքրիստոնէական, այլեւ հակաազգային դիրքերու վրայ:

Մեր Եկեղեցին էլ շատ դժվար օրեր է ապրել իր պատմության ընթացքում: Հաճախ բարբարոս ազգեր թանդել են մեր Եկեղեցին եւ գերի տարել մեր ժողովուրդի զավակներին: Եվ կարծես եղավ մի ժամանակ, երբ մարդիկ մտածում էին, թե ոչ եւս է հայ ժողովուրդը, ոչ եւս է Հայաստանայց Ս. Եկեղեցին... Մեր հավատացյալ ժողովուրդը խաշը ուսին բարձրացավ Գողգոթա



ՎԱՋԳԵՆ ՎԵՀԱՓԱՌԸ

եւ խաչվեց, բայց չմեռավ ու հարություն առավ, ինչպես Քրիստոսը: Այսօր հաղորակվում է մեր թագադարյան Ս. Եկեղեցին...

Հիսուս եկավ փարատելու ունայնության մշուշը, քանդելու տիրապետող հզորների արողը եւ բարձրացնելու խոնարհներին, բարիքներով հազնեցնելու քաղցրամեղին, անհրավճաճներին: Հիսուս բերեց աշխարհին Իր հոգու խաղաղությունը եւ խաղաղությանը սերմանեց արդարության սերմերը: Հիսուս եղավ մի մոր «եղիցի լույս» մարդկային հոգեկան տիեզերքի մեջ, նույն աստվածային արարչագործ տնօրինությանը:

Մարդիկ եւ սերունդներ բազում հավատացին եւ պիտի հավատան միշտ, որ Հիսուսի գերեզմանի քարը տապալող անտեսանելի եւ անհմանալի ուժը կտապալի եւ միշտ պիտի տապալի բոլոր արդար հույսերի եւ երազանքների վրա ծանրացած գերեզմանաբարերը, որքան էլ անհնար թվա այդ գերեզմանող ամիրալ ձեռքերին:

Քրիստոնէական կրօնը միայն Աստուծոյ եւ մարդու միջեւ յարաբերութիւն մը չէ, ուիտ մը չէ, այլ նաեւ կենդանի փիլիսոփայութիւն մըն է, ապրելու կերպ մըն է, մոր յարաբերութիւն ստեղծելն է մարդկանց միջեւ երկրի վրայ:

Ինչ ունայնութիւն հոգեւորականի մը համար դրամ սիրել եւ ձգտիլ հարստութիւն դիպելու, երբեմն նոյնիսկ տգէտ եւ ապօրէն միջոցներով: Ինչքան արդատութիւն, ինչքան խելովութիւն կայ այդպիսի հարստութեան մէջ: Եւ ինչքան անկողնելի հարստութիւն ունին բոլոր անոնք, որ Պօղոս առաքեալի նման ոչինչ ունին, բայց ամէն բան ունին:

Սուրբ Մեսրոպ աթոռ ամենակենդանի հայն է: Ան կ'ապրի մեր վերապրող ու վերանմանող ժողովուրդի արտին մէջ եւ շրթներուն վրայ՝ հայրենի աշխարհի ափերէն մինչեւ հեռունները հայ ափսոսքին:

Եթե Մեսրոպ Մաշտոց կարողացավ մշակույթի արեւ-ջահը վառել Հայոց Աշխարհին մէջ, հայ ժողովուրդն էլ կարողացավ այդ ջահը վառ պահել տիրաբար ու փոխանցել գայն սերնդներուն եւ հասցնել մինչեւ մեր օրերուն, մեր սերունդին:



Արդարեւ, ինչպէս Սուրբ Մեսրոպ քառսէն դուրս բերաւ եւ բիրեղեց ձայները հայ բարբառին, եւ իր ազգին ու աշխարհին պարգեւեց կոթողը հայերէն լեզուին, այնպէս ալ Կոմիտաս վարդապետ պեղեց, մարեց եւ լոյս աշխարհի բերաւ կոյս աղբիւրը հայ երգին: Եւ բազում տարիներ անդու, անյոզմարեկ, միշտ մոր ափսոսք ու ստեղծարար տենդով այդ աղբիւրէն հայ երգին լոյսը բաշխեց իր ժողովուրդին:

Հոգին, գիտակցութիւնը անկախ չեն խօսում լեզուէն: Այս վերջինը իր դրոշմը, իր գոյնը, իր կաղապարները, իր շուկը կը պարտադրէ մտածումին եւ զգացումին: Լեզուն ժողովուրդի մը հոգեծինն որդին է, որ հաստնութեան հասնելով՝ իր ճնողը կը պահէ, կը պահպանէ եւ կ'առաջնորդէ:

Մեծ է արուեստի ոյժը: Օ՜, եթէ մարդկութեան եւ պետութեանց ղեկավարները դաստիարակուած ըլլային արուեստի բարձր հասկացողութեամբ, գուցէ մեր ճակատագիրը ալ տարբեր ըլլար:

Այն օրվանից, երբ նահապետը մեր Հայկ փշրեց բոնութեան կապանը Բեիլի ու դրեց ասանճաբարը հայրենիքի հողի, դրոշմվեց կոշտը հայ հոգու՝ ապրելու ազատ եւ արշաւ իսկ գնով պաշտպանելու ժառանգութիւնը նախնայ: Դարերի հողվույթում, բայց մանավանդ Քրիստոսի լույսի ճառագայթումով, այդ կոշտը մոր նկարագիր

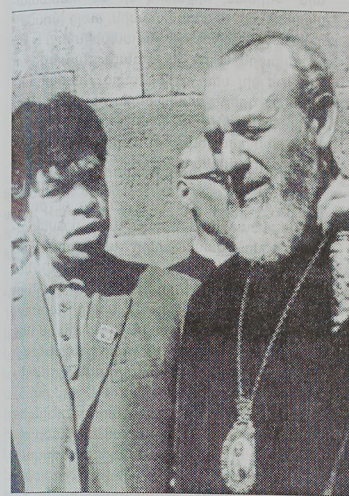
զգեցավ, եւ ինքնատիպ ձեւերի մէջ վեհ ու վեհ ընթացք ստացան պատմությունն ու մշակույթը Հայոց:

Ծիծեռնակաբերդը այն Թաքոր լեռն է մեր ազգին, մանաւանդ հայաստանցիներուն, ուր բոլոր հայերը, առանց խտրութեան, հոգեւին կը միաձուլուին, կը պայծառակերպուին, կը թօթափեն իրենց վրայէն ամէն տեսակի տարբերութիւններ, հեռաւորութիւններ: Այստեղ բոլորի սրտերը կը տրոփեն նոյն զարկով, բոլորը կը դառնան մէկ մարմին, մէկ կամք, մէկ ճակատագիր: Կը բարձրանան հայերը Ծիծեռնակաբերդն ի վեր խիստ շարքերով, լուռ, ինքնամոլոր, ինքնամոռաց, առանց շատախօսութեան, առանց ցուցադրական դրսեւորումներու, առանց անհասաւարակչիտ արարքներու: Հայ հոգին է, որ հեղեղի պէս կը հոսի անվերջ, համաշխարհ, կարգապահ: Ամէն ինչ բնական է ու հարազատ, ամէն ինչ անկեղծ է ու անարատ: Բոլորը կը քայլեն կողք կողքի, եղբայրացած, իբրեւ հին-հին ծանօթներ, մտերիմներ՝ Հայկ նահապետի օրէն ի վեր, մէկը միւսին հաւատարիմ ուղեկից, մէկը միւսին հնազանդ զինուորեալ:

Անցյալը մոռացության տված մի ժողովուրդ նմանվում է մի մարդու, ու կորցրել է իր հիշողությունը:

Սակայն ճշմարիտ է նաեւ այն, որ երբ մի ժողովուրդ կանգնած է մնում անցյալի ժառանգության վրա առանց ներկա լիութեամբ ու ստեղծագործորեն ապրելու, առանց մոր խոսք ասելու, առանց մոր արժեքներ ստեղծելու մոր ժամանակների տարա-





նահապետին եւ սուրբ Գրիգոր Լուսավորչին, որ Քրիստոսի արարչագործ լույսով ոգեղինացրեց կյանքը Հայոց, որով աշխարհի հորիզոնի վրա բարձրացավ ծիածանը «փառաց լույս» մեր անմահ Ռակեղարի: Նաեւ հետապնտ մեր ազգի տենչանքը պետք է լինի անկախության ճանապարհով հասնել ազատագրված հայ ոգեկանության նոր բարձունքների:

Հայեր, որ ի Հայաստան եւ որ ի սփյուռս աշխարհի, արքմացեք եւ ուխտեցեք մնալ հավատարիմ ազատն Հայկ նահապետին եւ մեր հոգիների Լուսավորչին ամենատուր:

Ո՛վ ժողովուրդ հայոց, հավատա՛վատուծոյն «հարցն մերոց», Անոր Խոսքին ու Արդարության: Հավատա՛ւ. Լուսավորչի լուսն երազին եւ Ս. Էջմիածնի անմահ գործության: Հավատա՛ւ. Մարութին եւ քաջն Վարդանին: Հավատա մեր պապերու արդար հոգիներուն, մեր սուր-



ԱՊՐՈՂՆԵՐԻՍ



գով, այդ ժողովրդի առաջ փակվում են դեպի ապագա տանող դռները: Ինչքան էլ հարուստ եղած լինի տվյալ ժողովրդի անցյալի ժառանգությունը, այն դառնում է քանգարանի առարկա:

Այո՛, դուռն ժողովուրդ հայոց, դուռն «հօտ փորրիկ», անգին, անմահ, հագիվ փրկված պատմության մեծ արեւմտիկներն եւ վերջապես հասած խաղաղ ու անվտանգ կյանքի մը ափին, դուռն բեւերդ երկինք տարածած, աղորթ այսօր, եւ մենք ալ ընդ հետ, որ Հարության լույսը հաղթե խավարին, մեզին, քարին՝ չար ծմերին, արդարությունը՝ սուտին, կեղծիքին, ազատությունը՝ բռնության դավին, խաղաղության երկնառաք ոգին՝ պատերազմի մահվան ույծերուն, գի «յարեաւ Քրիստոս» արեգակն արդար:

Ազգ մը չապրի միայն իր նյութական բարիքներով, չապրի միայն իր մտքի եւ զգացումի արահայտություններով, ինչպես եւ արվեստներն ու գրականությունը, չապրի միայն համաճարեղ անհատներով գործերով, այլ կապրի նաեւ պատվի եւ արժանապատվության զգացումներով, իր «մեքի» գիտակցությամբ եւ գոհաբերության ոգիով, իր ազատ եւ հպարտ ապրելու կամով, մեկ խոսքով՝ իր բարոյական նկարագրով:

Այսօր, երբ մեր պատմության նոր ապագան եմք դիմավորում հռչակումով մեր նորածին հանրապետության անկախության, հիշենք հայրենաստեղծ մեր Հայկ

բերուն եւ մեր բյուրավոր նահապետներուն: Հավատա՛ւ քո ուժերուդ եւ քո հայկյան համաճարիդ: Հավատա՛ւ Մայր հողին եւ քո լուսավառ ապագայիդ:

Քրիստոնեական ըմբռնմամբ, հայն ստեղծագործության կեղծոնը կհանդիսանա մարդը, որ իսկ հոգիին մեջ կարող է արտացոլել աշխարհը, տիեզերքը, ամբողջ արքայությունը երկնքի: Այո՛, նաեւ արքայությունը երկնքի, իբրեւ բարոյական տենչանք, որուն ամբողջ կհանդիսանա մարդուն պարզեւված Աստուծո մեծագույն շնորհը՝ հոգին, գերագույն վկայությունը մարդու մարդկայնության եւ նմանության Աստուծո:

Եվ չնոռանանք, որ մարդը իր մարդկային էությանը ամեն բանից վեր՝ ոգեկան մի իրականություն է, բնության նյութականության ծոցում: Իր բոլոր նյութական սայամանավորումներով հանդերձ, մարդը բարձրանում է իր հոգեկանով նոր մակարդակի վրա, ստեղծում է նոր որակ նյութի տիեզերքում: Այդ նոր որակով է, որ բնորոշվում է մարդու մարդկայնությունը:

Մենք չափազանց մխիթարված կլինենք, եթե մի կարիք լույս Մեզանից հետո ավելանա մեր քաղաքապետական եկեղեցու պատմության գանձարանի մեջ, եւ մի շողով ավելի ճառագայթի Լուսավորչի անմար կամբերը:





ՆԱ ԵԿԱԿ...

Ներքի մեջ, թալանված, նվիրյալ հոգեւորականներից գրեթե զրկված (նրանք գնդակահարված էին, լավագույն դեպքում՝ բանտերում կամ աքսորում), իր վանքերն ու տաճարները կորցրած (դրանք պայթեցված էին, լավագույն դեպքում՝ ավերված, պահեստների կամ անգամ ախոռների վերածված): Անշուշտ, այս ամենը հայտնի էր նրան, ինչպես նաեւ հայտնի էր, որ այն երկրում, ուր նա գալու է, կաթողիկոսական օծումն ու տիտղոսը չեն երաշխավորում Եկեղեցու գահակալի անվտանգությունը. նրան քաջ հայտնի էր Ամենայն Յայոց Կաթողիկոս Խորեն Մուրադբեկյանի ողբերգական վախճանը: Բայց նա համաձայնվեց գալ ու եկավ, եւ դա խիզախություն էր եւ ինքնազոհություն:

Միշտ էլ անկանոնորդ եմ վերաբերվել Վազգեն Ա Վեհափառին, անգամ երբ նա նոր էր ընտրվել Ամենայն Յայոց Կաթողիկոս, ու եւ էլ երեխա էի՝ 5-րդ դասարանի աշակերտ: Իհարկե, այդ ժամանակ իմ անկանոնը դեռ չգիտակցված էր, եւ եթե ինձ հարցնեին՝ ինչու, հավանաբար կպատասխանեի. «Իրողի հետեւ ծնողներս եւ ավագ սերնդից շատ ուրիշներ, որոնց ես սիրում եմ ու վստահում եմ, այդպես եւ վերաբերվում նրան»:

Գիտակից հասակում ես արդեն ունեի ավելի հստակ պատասխան: Պատասխանս ոչ միայն այն որակներն էր ընդգծելու, որոնք շատերն էին շեշտում, այն է՝ փայլուն հոեւոր, մտքի փայլուն շարարարանք, անարատ հայերեն, ներկայապահ արտաքին, առաջինություն եւ այլն: Այս ամենին զուգահեռաբար գումարվեց մի անձնական տրավդություն, որը շատ կարեւոր ու իմաստակից էր ինձ համար: Ես ինչ-ինչ զգայարաններով ընկալեցի, որ նա մի մեծ ցավ ունի սրտում, եւ այդ ցավն է բերել նրան Կաթողիկոսի գահին, ոչ թե Կաթողիկոս դառնալու գայալկությունը: Ցավն այդ Յայ Եկեղեցու ողբալի վիճակն էր՝ մշտական հալածանքի ու հետապնդման:

վունքների հանձնաժողովի նախագահ էի եւ նախապատրաստում էի «Խղճի ազատության եւ կրոնական կազմակերպությունների մասին» օրենքի նախագիծը, առիթ ունեցա հանդիպելու Վեհափառին: Նա չափազանց անհանգիստ էր ու մտահոգ, բանի որ նախագծում նախատեսված էին առանձին բաժիններ՝ Յայ Առաքելական Եկեղեցու մասին, այնուհետեւ Կաթողիկե Բողոքական Եկեղեցիների, ինչպես նաեւ այլ կրոնական կազմակերպությունների մասին: Վեհափառի մտավախությունն այն էր, թե առանձին բաժիններ հատկացնելն անգամ կարող է ինչ-ինչ չափով հավասարեցնել այս կառույցների կարգավիճակը Յայ Եկեղեցու կարգավիճակին: Իհարկե, ես այդ նպատակով չէի նախատեսել այդ բաժինները: Չակառակ՝ ես գտնում էի, որ օրենքի այդպիսի կառուցվածքը թույլ է տալիս հստակ շարադրել Յայ Եկեղեցու եւ այլ կրոնական կառույցների առաքելությունների եւ իրավունքների ծավալ տարբերությունը: Ինչեւէ, Վեհափառ Յայրապետն այնքան էր մտահոգ, որ մեր բավականին լարված զրույցը տեղափոխվեց ՀՀ Նախագահի նստավայրի եւ շարունակվեց Ա. Տեր-Պետրոսյանի մասնակցությամբ, որին դիմել էր Վեհափառն այս խնդրով:

Օրենքի նախագիծը շուրջվեց, հաշվի առնվեց Վեհափառի դիրքորոշումը, բայց ինձ մոտ ստեղծվեց մի անձնական տագնապ, որ ես մեկընդմիջ լուստոսեցի նրա բացասական վերաբերմունքն իմ հանդեպ: Բայց ես շուտ հասկացա, որ դա սխալ կարծիք էր Վեհափառի մարդկային որակների մասին: Անչափ զարմանալի եւ անսպասելի էր ինձ համար, երբ նա հենց 1991-ին՝ վերոշարադրված անցերից քիչ անց, իրավիճակը ինձ Մայր Աթոռի Գերագույն հոգեւոր խորհուրդ եւ սրբատառ ընդհանրով հաստատեց այդ իրավունքն ու կրթվեց ինձ խորհրդի կազմում: Եվ այս հանգամանքն էլ ես հավանում եմ դիտելու որպես հաստատում այն մտքի, որից սկսեցի այս մտորումներս: Նա հետեւողականորեն հետապնդում էր իր սկզբնական նպատակը. Յայ Եկեղեցու պահպանումն իրականացնելու հետո՝ նոր ժամանակներում, հզորացնել

այն: Զգիտեմ, որքանով էի ես համապատասխանում այս նպատակին, բայց խստորեն, որ ինձ շուրջ հանգամանքն այն է, որ Վեհափառն այդպես գտավ, մասնավոր շատ թե քիչ սուր փոխադարձ «հակադրությունից» գրեթե անմիջապես հետո: Եվ Հոգեւոր խորհրդի նիստից նիստ ավելի ու ավելի էի հաստատվում այն մտքում, որ Վեհափառի բոլոր մտածումները, բոլոր ձգտումները կապված էին Յայ Եկեղեցու ապագայի հետ: Մասնավոր երբ մի դժվար ու ծանր հարցի քննարկման ընթացքում (դա Հմբեցարիայի թեմում վտանգավոր զարգացումներն էին՝ համայնքի սուր պատակալումով) նա բարձրաձայնեց իր մտահոգությունը, եւ այդ բացականչությունը գրեթե բառացի արտացոլում էր նրա նպատակների մասին իմ մեծ ծեփավորված կարծիքը: Վեհափառն անկեղծ վշտով ասաց. «Սիրտս եւ ցավում մեր Եկեղեցու ապագայի մասին»:

Այո՛, այդպես էր, սրտացավությունը չէր վերացել ու չէր կարող վերանալ, բանի որ խնդիրները չեն վերանում, այլ փոփոխվում են: Անփոփոխ էին մնում սուղ Վեհափառի հաստատուն կամքն ու նվիրվածությունն իր ժողովրդին, իր հոտին եւ իր Եկեղեցուն:

Ռաֆայել ՊԵՂՏԵՄԵՐ



Սկիզբը՝ էջ 3

Բարեկարգման այս աշխատանքները սկսվում են Մայր տաճարից: Վազգեն Առաքելին էր վիճակված նախորդ դարերի ու վերջին տասնամյակների ընթացքում բազում հալածանքներից վրապարկ հայոց հոգեւոր կենտրոնի վերանորոգումը: Նախ պարսպապատվում է Մայր Աթոռը, կառուցվում արեւելյան մեծ դարպասը՝ վանքի ներկայիս մուտքը, նոր Վեհարան տանող ճանապարհին գտնվող եւ մեր մատենագրությունում «Տրդատյան դուռ» կոչվող շինության հիմքերը վրա վեր բարձրացված այժմյան Վեհաշուք կամարը, կառուցվեցին Յուրախունը, Վեհարանը, Գանձատունը...

Ծավալված աշխատանքները

չափանախակվեցին, սակայն, միայն Սուրբ Էջմիածնով, այլ ընդգեղեցին մի շարք Եկեղեցիներ եւ վանքեր: Վազգեն Առաքելին հաջողվում է Եկեղեցիներ վերաբացել կամ կառուցել նաեւ խորհրդային Սփյուռքում, որոնք դեպ հայրենիք ձգվող ոգեւոր մի-մի կամուրջ են դառնում տեղի հայրության համար: Միայն զարմանալ կարելի է, թե այդ տարիներին հավատի հանդեպ խորհրդային Միությունում տիրող համընդհանուր բացասական մթնոլորտում Վեհափառը ինչպես է կարողացել նման հսկայածավալ աշխատանք կատարել: Միաժամանակ մտահոգ հոգեւոր-մտավոր կյանքի վերանորոգմամբ, ծեփա-մուխ է լինում ճեմարանի բարեկարգմանը եւ տպարանի վերա-

ՎԵՀԱՓԱՐ

բացմանը՝ վերջինս օժտելով արդիական տպագրական մեքենաներով:

Փաստորեն այն, ինչ մեր հանրագիտությունում հնարավոր չէր իրագործել պետականորեն, հորհրդային Միությունում տիրող ընդհանուր խստությունների պատճառով, Վեհափառ Յայրապետի խորագետ ջանքերի շնորհիվ կատարում է Ս. Էջմիածինը:

Տարբեր առիթներով Սփյուռքի մեր հայրենակիցներին ուղղված իր խոսքում շեշտելով հայոց լեզվի կարեւորությունը եւ պայքարը մայրենի լեզվի նահանջի դեմ՝ Վեհափառը անուղղակիորեն փաստորեն դիմում էր եւ Յայաստանի բնակչությանը: Զանի որ այդ տարիներին դժվար էր լիաձայն խոսել Եդեսի, Արեւմտյան Յայաստանի, մեր ժողովրդի մղած ազգային-ազատագրական պայքարի մասին, այդ հարցերի գլխավոր արժարժողը Ս. Էջմիածինն էր: 1972 թ. սեպտեմբերի 3-ի թվաթիվի նոյնանվամբ Վազգեն Առաքելի մասին 22-ը հոջակում է Սարգսյանապետի հերոսամարտում զոհվածների հիշատակի օր եւ պատվովում աշխարհում գործող բոլոր հայկական եկեղեցիներում այս օրը հոգեհանգստյան արարողություն կատարել նրանց հիշատակին: Երբ հորհրդային Միությունում տեղահան Ռուս Ուղղափառ Եկեղեցիի արգելքների էր հանդիպում իր նվիրական սրբերին ներկայացնելու եւ նրանց հիշատակը

ոգեկոչելիս, իսկ միութենական շեռնաշանքներից բացի, այլ շեռնաշան ունենալը անպատկերացելի էր, Վեհափառի իրաժանով ստեղծվում են «Ս. Գրիգոր Լուսավորիչ», «Ս. Սահակ Մեսրոպ» եւ «Ս. Ներսէս Շնորհալի» շեռնաշանքները, որոնք շնորհիվում են մեր հոգեւոր մշակույթի երախտավորներին:

Այս ամենը հնարավոր դարձավ Վազգեն Վեհափառի խորագետ բաղադրականության շնորհիվ: Բաց հիտակցելով, որ ոչ թե պետք է պայքարել հորհրդային Միությունում գոյություն ունեցող վարչակարգի դեմ՝ վտանգելով պատմության մեջ ավանդված այս վերջին Յայաստանի ճակատագիրը, այլ հակառակը՝ ձգտել այնպես անել, որ մեր հայրենիքը կարողանա վերելք ապրել կամ նվազագույն կորուստները ունենալ ցանկացած ռեժիմի պայմաններում, Վազգեն Առաքելին հաջողվում է մեր ժողովրդի համար վեհական կարեւորության հարցերը ներկայացնել հորհրդային Միության հետաքրքրությունների շրջանակում:

Ծառայելով մեր ժողովրդի ազգային շահերին՝ Վազգեն Առաքելին խաղաղարար գործունեությունը միաժամանակ բարձր ճանապարհ էր ողջ աշխարհում Վեհափառի բերելով համաշխարհային ճանաչում ու հարգանք: Յայոց Յայրապետը արժանացավ հորհրդային Միության, Ռուսիայի եւ մի շարք այլ երկրների ու միջազգային կազ-

մակերությունների բարձր պարգևներին: Շնորհակցելով ԱՄՆ-ի եւ ՄԱԿ-ի նախագահներին եւ մյուս պետությունների ղեկավարների կողմից՝ նա ասես շարունակում էր հայ ժողովրդի պատմական առաքելությունը, կամուրջ լինել Արեւելքի եւ Արեւմուտքի միջեւ: Երբ սկսվեց արցախյան շարժումը, Վազգեն Առաքելը, հավատարմորեն իր գործելակերպին, հանդիպեց ԽՍՀՄ ղեկավարներին եւ միջազգային կազմակերպությունների ներկայացուցիչներին, հսկայական աշխատանք ծավալեց հոգևոր արցախյան հարցի արդարացի լուծման՝ միաժամանակ հանրապետության ներսում շարունակելու դրդելով ժողովրդին, որ խիտեւ ու խելամորթ լինի ու անզգույշ բայելով չվտանգի մեր հայրենիքը հորհրդային Միության բայաջանական խառնակ օրերին: Դեպքերի զարգացման հետագա ընթացքը վկայեց, թե որքան ճիշտ եւ իմաստուն էր Վեհափառը:

Իր գահակալության մոտ չորս տասնամյակների ընթացքում Տիրոջ հայրենասիրական մեր այցում Յայոց փոքր ածուր պահապանը, բարի եւ անձնորդ իռլիմի ու հայրապետ եղավ Վազգեն Առաքելը, ու հետանակով այս աշխարհից՝ մնաց հայ ժողովրդի սրտում՝ վապուրականի արժույժ՝ Խրիմյան Յայի իրկի կողքին:

Կարդան ԴԵՎՐԻՎՅԱՆ

Նա ամորում եր դրանով

Պատմում է Վազգեն Մանուկյանը

• Պրն Մանուկյան, դուք մոտիկից ծանոթ եք եղել երջանկափառ տակ Վազգեն Վեհափառի հետ: Երբ եք ինչպե՛ս տեղի ունեցավ ձեր հանդիպումը:

• Երջանկափառական Վազգեն Վեհափառի հետ ծանոթացել եմ 1967-ին Մոսկվայում՝ տեղի պետական համալսարանի մաթեմատիկայի ֆակուլտետում ուսանելու տարիներին: Այդ տարիներին ուսանողներից ու ասպիրանտներից կազմվել էր հայրենասիրական մի խմբակ, որին անդամակցում էի նաև ես: Այդ խմբակի շնորհիվ ծանոթացա հետաքրքիր մարդկանց հետ, ինչպիսիք էին Անաստաս Միկոյանը, Մարշալ Բաղդամյանը... Եվ երբ տեղեկացանք, որ Վազգեն Վեհափառը Մոսկվայում է, շտապեցինք հանդիպել նրան, ծանոթացանք: Իմանալով, որ մաթեմատիկոսներ ենք, ասաց. «Լավ հաշվեք մեր ազգի շահերը»: 1967-ի ապրիլի 24-ի ցույցից հետո ստիպված եղանք տեղափոխվել Հայաստան: Պետական համալսարանում ստեղծվեց հայ մշակույթի ակումբ, մեր կապը Վեհափառի հետ շարունակվեց: Տարին մի քանի անգամ հանդիպում էինք տարբեր առիթներով: Համայնական շփումների արդյունքում կամար-կամար Վեհափառի մոտ վստահություն ձեռք բեցինք: Եվ քանի որ երիտասարդ էինք, միանգամից շատ բան էրիք պահանջում. պարտադրում էինք, որ նա այս կամ այն հետազոտական քայլերն անի հատուկ հայրության, հանուն եկեղեցու: Նա համբերությամբ բացատրում էր, որ ամեն ինչ հնարավոր չէ երիտասարդի միջոցով, պետք էր մնալ վեհության մեջ: Նրա վստահությունը մեր հանդեպ այնքան մեծ էր, որ մեր երկու

զադոսի հանձնարարություն տվեց: Խաջարային արվեստի դպրոցը Ս. Էջմիածնում ցուցադրելու համար նա հավաքեց տարբեր ոճի խաջեր: Անհրաժեշտ էր Ադրբեջանի տարածքից խաջեր բերել: Սեզ հաջողվեց գաղտնի ձեռով կատարել այդ հանձնարարությունը: Երկրորդ անգամ Վեհափառը պայմանավորվեց Ադրբեջանի կենտրոնի քարտուղարի հետ, որպեսզի Նախիջևանի խաջերից մի քանիսը բերվեն Ս. Էջմիածին: Դրան անհաջողությամբ ավարտվեց, որովհետև ստանալուց հետո նա մեզ տրամադրեց մեցենա եւ անհրաժեշտ ամեն ինչ՝ այդ ծրագիրն իրագործելու համար: Մենք կարողացանք մտերմանալ ռուս սահմանապահների հետ, ուստի հաջողվեց մի քանի խաջեր անվնաս հասցնել Ս. Էջմիածին, որոնք հիմա գտնվում են Վեհարանում: Մեր կապը Վեհափառի հետ շարունակվեց նաեւ շարժման տարիներին եւ մինչեւ նրա մահը: Նա մեզ ինքն իրականում էր կապում, որ մենք ուշ թե շուտ երկրի համար ինչ-որ բան կարող ենք անել:

• Ինչպե՛ս կընտրվեց երջանկափառական Վազգեն Վեհափառի...

• Նա խոր հավատացյալ էր, մեր հանդիպումների ժամանակ խոսում էր հավատքի, քրիստոնեության, Աստվածաշնչի մասին: Նա ապրում էր դրանով: Շատ եկեղեցականներ այսօր հարգում են կրոնը, հավատքը, սակայն ներքին հավատք չունեն, նրանք համար կրոնը միջոց է ազգային-քաղաքական գաղափարներ առաջ տանելու համար: Մինչդեռ Վեհափառի համար դա առանձին արժեք էր, նա հավատացյալ էր ողջ հոգով եւ երեւթամբ: Մեղմ բնավորություն ուներ, սա-

կայն անհրաժեշտության դեպքում նաեւ բարկանում էր: Հիշում եմ մի առիթով եւ վիճեցի նրա հետ՝ մոռանալով, թե ով է կանգնած իմ առջեւ: Եվ նա իրավացիորեն բարկացավ: Այլ առիթներով էլ նրան կարելի էր տեսնել բարկացած: Վեհափառի համար խիստ մտահոգիչ էին անհանգստացնող եր. Անթրիկասի հետ վերամիավորման հարցը, եւ նրան առավել զայրացած էին մտահոգված տեսել: Նրա համար դա պատմիկ հարց էր:

Վեհափառը շատերին էր աշակցում եւ օգնում, սակայն ծառուկ էր գաղտնի, որպեսզի ոչ ոք չիմանա: Օրինակ՝ Արթուր Մեչյանի առաջին ծայնականը թողարկվեց Վեհափառի ֆինանսավորմամբ եւ օգնությամբ: Նա շատ նվիրված էր ազգին, հայրենասեր էր, մեզ խրատում էր ամեն ինչ քայլ առ քայլ անել: «Խոսել անկախության մասին հիմա գուցե ճիշտ է», - ասում էր նա: Իմ եւ իմ ընկերների համար նա ուսուցիչ էր: Շարժման ժամանակ մենք Վեհափառից սպասում էինք անհնարին՝ կանգնել մեր կողքին: Նա չգնաց այդ քայլին՝ ոչ թե որովհետեւ դեմ էր, այլ այն պատճառով, որ առավել խորագետ էր եւ զգուշացնում էր մեզ տաքարյունություն չանել, որովհետեւ հայության ճակատագրի հարցն էր որոշվում: Միևնույն մեջ այդ ոգեւորության պատերի էինք ընկալում նրա խորհուրդները, որանք մեզ զափազանցություն էին բնական: Պատերազմի ժամանակ Վեհափառի օգնությունն ու աջակցությունը մեծ էր: Ես կարծում եմ, որ նրանից հետո եկող Վեհափառները փորձում են նմանվել նրան, դրանում եւ ոչ իր նվաստացուցիչ կան չեմ տես-



ում: Վազգեն Վեհափառին ի ձեռք էր տրված այդ կոչումը, եւ ժամանակ էլ նպաստեց, որ նա դառնար այն Վեհափառը, ում մասին երազում էր մեր ժողովուրդը:

• Պրն Մանուկյան, ասացիք, որ Վեհափառը ձեզ համար եղել էր նաեւ ուսուցիչ: Նրա տված խորհուրդները որքանով են օգնել ձեզ կյանքում:

• Սովորաբար մեծերի տված խորհուրդներն երիտասարդ ժամանակ այնքան էլ ուշադրություն չենք դարձնում: Ասում ենք, որ ընդունում ենք, սակայն ընթանում ենք մեր

նախընտրած ճանապարհով: Իսկ ավելի ուշ, երբ որեւէ անհաջողության ենք հանդիպում, սայթաքում ենք, հիշում ենք մեզ տրված թանկացիկ խորհուրդները, գաղափարները: Այնուհետ, Վեհափառի հետ ունեցած մտերմությունը, նրա խորհուրդները կյանքում ինձ շատ են օգնել: Մեր շփումների արդյունք էր նաեւ այն, որ 1973-ին ամուսնացա եկեղեցով, թեւեւ այն ժամանակից ինքնուրույն եղել: Կարծում եմ՝ նա կոչված էր լինելու ազգիս Վեհափառը: Նա Մեծ Մարդ էր:

Ամեդա ԽԱՉԱՏՐՅԱՆ



Սկզբը՝ Էջ 3
Բայ նախ պետք է խոսել իր ամենամալիկ գործերից մեկի՝ իր գրական ստեղծագործության մասին, որովհետեւ դա իր կաթողիկոսության տարիների կենդանի ժամանակագրությունն է դարձել փաստորեն՝ իր իսկ ձեռքով գրված, պատմական արժեք ունեցող համանկալ մատյան, եթե մոտիկ նայենք ապագայից դեպի այսօրվա մեր աշխարհ ժամանակակից: Թեպետ իր անխնայ քրիչը այս տարիների բազում ու բազում կոնգրեսներ, քարոզներ, ճամբար, կաթողիկոսական բարձր Աթոռից նամակներ եւ այլազան առիթներով արտասանված խոսքեր է գրել միայն, բայց ասում ենք գրական ստեղծա-

ԼՈՒՍԱՎՈՐՉԻ ԳԱՆԻՆ

գործություն, եւ իրավամբ, որովհետեւ դրանք, իրենց ընդթյով ու տարածվով մեծ մասամբ պաշտոնական հանգամանք ունեցող նյութեր լինելով հանդերձ, միաժամանակ կրում են իր անձնական ոճի դրոշմը: Եթե նման դեպքերում պաշտոնական տարածք անհասարակ իր դիմագրվող կնիքն է դնում քաղաքականության ու ձեռի վրա, ապա այստեղ, ընդհանրապես, անհատականությունը իրեն է ենթարկել տարածք բնականորեն, առանց թունազոտի ճիգի եւ միտումի՝ մնալով իր կաթողիկոսական բարձր հանգամանքի պատշաճության ու պարտադրանքի շրջանակում, բայց արտահայտելով իր ներաշխարհը, հոնեորական եւ նույնիսկ մերթ ցերթյապես շնչով մարմնավորելով իր մտածումներն ու զգացումները, իր ձգտումներն ու գործունեության ոգին: Որովհետեւ դա ստեղծագործ, տաղանդավոր անհատականություն է եւ ինչպե՛ս ունի:

Վազգեն Ա Վեհափառը հոնեորական արվեստի վարպետ է. առանց այդ իմն արվեստի դասական կանոններին խստորեն հետեւելու՝ նա ինքնուրույն կառուցումներ է աշակերտել իր սեփական ներշնչման թեւում՝ անսպառ իր սեփական ներշնչման թեւում՝ անսպառ իր սեփական ներշնչման թեւում՝ անսպառ իր սեփական ներշնչման թեւում: Բայց եւ իր մտքի աշխարհը կարգապահությամբ ենթարկելով դրանք, ինչպես նաեւ ազատորեն օգտագործելով իր արտահայտչական միջոցները, բայց միշտ հստակ ու կշիռը պահպանելով՝ գտնում մտքի աստվածությունն ու ձեռի գույսը՝ անկեղծության: Նրա լեզուն ճոխ է եւ ճկուն, հարուստ է կշիռայնությամբ եւ բարձր ոճի պատկերավոր արվեստայնությամբ: Իր անհատականությամբ, հաճախ զգրմանա-կարող էր զուգակցում եւ ռոմանտիկ հուզականությունը դասական շինք մաքրության հետ,

եւ իր բոլոր շեղություններով հանդերձ, երբեք ճոճում չէ այդ լեզուն, երբեք տուրք չի տալիս աննպատակ գեղեցիկախոսությանը, այլ միշտ մնում է մտքի գործը, որ հավաքարժեքներն արձանագրում է նրա հստակ մտածումները եւ ներշնչարժեքի հուզական երանգները, ոգի եւ իմաստ մարմնավորում:

Ճկուն է նաեւ ոճը, որ խորքում միշտ լինելով հոնեորական-հրապարակախոսական՝ երբեմն նկատելիորեն տարբերակվում է ըստ, այսպես ասած, ժանրի եւ նպատակադրման: Կոնդանկներում ավելի հանդիսավոր է, հորդորական եւ վեմաշունչ, միաժամանակ խորքից հոգեկան ջերմությամբ լուսավորված: Ծանոթում ու երկթներում ավելի տիրապետում են աշխույժ, մի տեսակ ներդառն դիպլոմային շեշտերը, որով հոնեորի խոսքը թողնում է իր լսարանի հետ երկխոսության մեջ լինելու տպավորություն: Նամակների ոճն ավելի գործնական է եւ անմիջական, նույնիսկ գիտականորեն ճշգրիտ, երբ վերլուծում է կարեւոր հարցեր եւ իր տեսակետը հայտնում: Իսկ քարոզներում ավելի բարաբեր է հուզական շունչը, եւ մտքերն ու զգացումները հաճախ զգեստավորվում են այնպիսի ոճով, որի արտահայտչական ուժը մոտենում է գեղարվեստականի, նույնիսկ անստեղծականի:

Բայց բոլոր դեպքերում Վեհափառի խոսքը լուսավորված է մտքի հստակաւորն այս-ծարտությամբ, ջերմացած է սրտի անկեղծ ներշնչումով, ամրապնդված է իր բարոյա-գործա-կարական ու հայրենասիրական կեցվածքի շրջանակում ու իրատես կայունությամբ: Նրա լուսամիտ դատումները շարափված են անկեղծ ու ազնիվ ապրումով, որի խորքում

զգացվում է խորունկ մտորումների կշիռ՝ տարակուսանքի եւ ճշմարտության նժարներով, մեծ պատասխանատվության զգացման ու խղճի անկաշառ հայացքի տակ, մի բան, որ հենց ստեղծագործ անհատականությանն է հատուկ: Եվ դատումի ու ապրումի այդ միաձուլումն է անշուշտ, որ նրա, ինչպես կոչեցինք, «համահավաք մատյանի» գրավիչ աշխարհն է ստեղծում: Ինչո՞ւնակային ամբողջականության ինքնուրույն դրոշմը դնելով յուրաքանչյուր տողի, յուրաքանչյուր հատվածի եւ ամբողջության վրա:

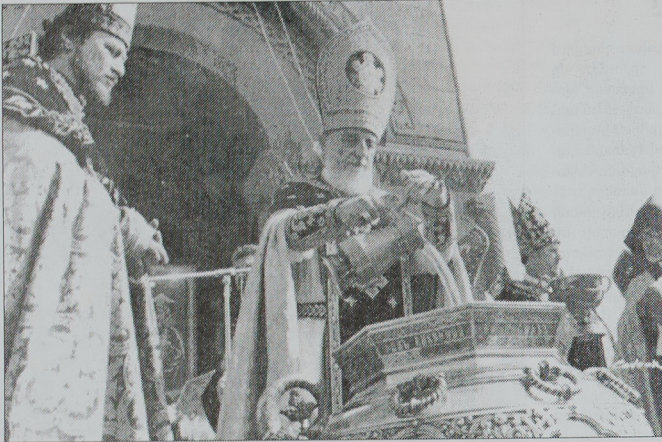
Լուրջ ընթերցողը հաճախ կանգ կանի նա երկերը կարդալիս՝ հանդիպելով այլազան հարցերի մասին մտքերի, որոնք իմացական համույց կապաճառն են անմիջապես ու խորհրդածությունների կնիքն՝ էջում կշեղու կողմ ծոցատեղում արտագրելու ցանկություն առաջացնելով՝ հետաքրքիր ու կրկին անդադարաւոր համար: Արդարեւ, Վազգեն Ա Վաթորիկոսն ստեղծել է մի մատյան, որ ոչ միայն նրա քաղաք գործերի ժամանակագրությունն է, այլեւ մտքերի գանձարան, որ պետք է դասագիրք լինի ամեն մի հայ հոգեւորականի համար, եւ որից հայրենասիրական եւ մշակութային-քաղաքական շատ հարցերում կարող է դասեր քաղել ամեն մի հայ մտավորական եւ առիտասարակ ամեն մի հայ ընթերցանող մարդ:

Թերթերով այդ մատյանը, ինչպես նաեւ մտաբերելով այն իրագործումները, որոնք շոշափելի իրողությունն են մեր աշխ առջեւ, կարող ենք Վեհափառի մտածողության ու գործունեության մեջ տարբերել դրույներ, որոնք սերտորեն առնչված են իրար, բայց որոնք կարելի է նաեւ գատարողել պայմանականորեն՝ իրեն համար այնքան սիրելի դասակարգման եւ հստակության սկզբունքով:

Կարպիս ՄՈՐԵՆՅԱՆ
«Վազգեն Ա Չարապետ Հայոց»
հոբելյանական հատորից (գիրք չորրորդ),
1983 թ.

Մեր իղձն ու մաղթանքն է, որ հայ ժողովրդի մեջ ոչ մեկը չմնա ճակատն առանց մեռողի

Վազգեն Առաքին



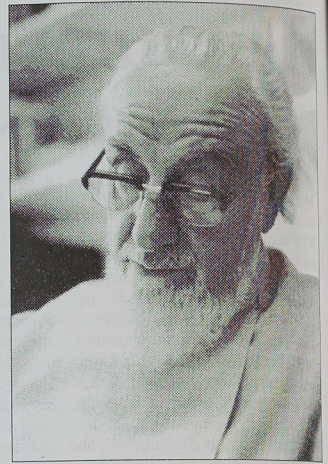
հարանը: Մի ակնթարթում կարծես հրաշք տեղի ունեցավ: Սրահում շողշողուն, լուսավոր ճառագայթներ տարածվեցին: Հյուրերը երկար ժամանակ դիտելուց հետո ասացին. «Հայաստանը մեր տեսած միակ երկիրն է, որտեղ հուշարձան են կանգնեցրել իրենց տառերին: Սա մեծարանքի նշան է սեփական գրին»:

Ոսկյա եւ աղամանդակու, չափազանց գեղեցիկ մեր տառերը դիտելուց հետո նրանք կրկին վերադարձան Վեհարան: Խոսք եղավ հայ եւ ռուսական գրականությունների մասին: Վեհափառը գաղտնի ժպիտով եւ շատ համեստորեն խոստովանեց, որ ժամանակին ինքն էլ է զբաղվել գրականությամբ, գրաբարից ռուսներին է թարգմանել Նարեկացու «Մատյան ողբերգության» պոեմից ուրիշ գլուխներ: Եվ երբ ասաց, որ իր թարգմանությունը տպագրվել է ռուսական գրական հանդեսում, հյուրերը խնդրեցին մեկ օրինակ:

Ամբողջ գիշեր նրանք կարդացել էին թարգմանությունը, իսկ հաջորդ օրը հայտնեցին իրենց կարծիքը:

«Սա չափազանց ընտիր ռուսներն է: Այս թարգմանությունը ռուսներին լեզվի ծաղիկն է»:

Մեկ այլ պատմություն՝ դարձյալ կապ-



Մուսկվայի «Նաուկա» հրատարակչության Լեւոնյան գրականության գլխավոր խմբագրությունը տպագրեց այն: «Ղիսմեսնուտի Վասուկա» մատենաշարով:

Դեռեւս 1955 թվականին իր առաջին հայրապետական կոնգրեսում Վազգեն Առաքինը նշել էր, որ պետք է վերանորոգվեն, բարձրասան մեր խոնարհված վանքերն ու եկեղեցիները: Նրա գահակալման տարիներին հրաշափառ տեք ստացան Հիփիսիմեն, Գայանեն, Խորվիրապը, Օշականը, Գեղարքը...

Այդ գործի կարեւորությունը շատ մեծ էր, եւ հայտնի է, թե ինչ անվանի մասնագետներից էր կազմված Ս. Էքմիածնի ճարտարապետական խորհուրդը:

Ռաֆայել Իսրայելյան, Ալեքսանդր Սահիկյան, Վարդգուս Զարուբանյան, Միքայել Մազմանյան, Բաղդասար Արզումանյան...

Եվ ահա խորհրդի կազմը հրավիրվում է հերթական նիստի: Մեկ երկու՝ Միքայել Մազմանյանը բացակայում է: Վատառողջ է, չի կարող գալ: Ճարտարապետին տեսության է գնում Կաթողիկոսը: Հիվանդի մոտ ինչ են խոսում՝ լուրջաբաններից: Կաթողիկոսը պատմում է իր մոր մասին:

- Մի անգամ հյուրերից մեկն իմ ներկայությամբ մայրիկիս հարցրեց. «Քանի՞ տարեկան ես»: «Վաթսուկ տարեկան եմ», պատասխանեց մայրս: «Մայրիկ, ես եմ վաթսուկ տարեկան, դու վաթսուկ չլինա՞նք կլլա՞նք»: Առանց շփոթվելու մայրս պատասխանեց. «Ինչ անեմ, ես վաթսուկ տարեկան եմ, դու քանի տարեկան ուզում ես եղիր»:

Ճարտարապետը սրտանց ծիծաղեց: Վեհափառը հասել էր իր նպատակին. հիվանդի տրամադրությունը բարձրացել էր:

Ինչ էլ լսեմ ու գրեմ, ինչքան էլ պատմեմ մեր սիրելի, անդուգական Հայրապետի մասին, չես կարող արտաստալել նրա հայրենասիրության չափը, նրա սիրո խորությունը ամ մեր ժողովուրդը, եւ ոչ էլ նրա կսկիծը՝ Աբեմուլյան Հայաստանի կորստի եւ Երեւանի պատճառով: Միփոխապես մարդկային գոհեցրի հանդեպ: Միջոցառեմ նա այդ ամենն արդարապես էր երկու նախադասությամբ.

«Աղոթե՛ք կա՛ր ավելի տառապանք ժողովուրդ մը, քան հայ ժողովուրդը: Դեռեւսարար, ո՛վ արդոյը պիտի կրնա չափել խորությունը անոր հոգեկան տառապանքին»:

Սարգս ԴՈՎԱՅԱՆ

ԶԻՆՏՈՆԱՅ ԴԱՅԱՍՏԱՆ

Կրոնական, մշակութային, լուսավարական երկշաքաթաթերթ
Հիմնադիր՝
Մայր Բեռնա Սուրբ Էքմիածին
Հրատարակիչ՝
«Զորիստոյա Հայաստան»
թերթի խմբագրություն
Վերադարձի խմբագիր՝
Աստուգի Ստամբուլյան
Հրատարակչական վկայական՝ 624
Խմբագրության հասցեն՝
Մայր Բեռնա Սր Էքմիածին
Հեռախոս՝ 517197
Էլ. փոստ՝ gh@etchmiadzun.am
Ստոր. տպագր. 30. 9. 2008 թ.
Տպագրանակ՝ 2100
Գինը՝ 50 դրամ

ՄՅՈՒՌՈՆԸ ՏԱ՛Ք Է...

Մեպտեմբեր ամսին է: Երեկոյան միացրի «Շողակաթը»: Մի ջերմ ձայն ազդարարեց.

- Մյուռոնը տա՛ք է...

Որքան գորովանե կայ այդ երկու բառի մեջ: Կարծես մեղմ հովիկ անցավ, կարծես շուրջըրդըրը լցվեց կարթայում եփված ծաղիկների բուրմունքով:

Չարմանալի զուգահեյությունը հաջորդ օրը՝ հավանաբար ծիշտ նույն ժամին, կրկին լսեցի:

- Մյուռոնը տա՛ք է, ձեզ է սպասում:

Կարթայի կողքին կանգնած էր մեր ծեր Հայրապետը: Նա շրջապատված էր հազարավոր հավատացյալներով, ովքեր իրենց կյանքի որդեկացու պատի տատանալու էին թանկագին կաթիլը՝ ծաղկաբույր այդ կարթայի պարունակությունից:

Եվ դեռ որքան, որքան մասկուլը էին օծվելու բալասան իր մեջ ներառած յուրով, որ եփվեց ու հատուկացավ Վազգեն Առաքին Կաթողիկոսի հովանու ներքո՝ վերջին անգամ:

Այժմ մեր մյուռոն է եփվելու: Եվ, պատկերացնում եմ, ծիշտ երջանկահիշատակ Կաթողիկոսի ծննդյան հայրույրամակի օրերին: Եվ մարդիկ, շատերը, ովքեր իրենց կյանքում գտնեմ անգամ հաղորդակցվել են մեր 130-րդ Կաթողիկոսի հետ, լսել են նրա իմաստուն խոսքն ու գրույցը, այժմ պատմում ու պատմում են, եւ կարծես դրանք վերջ չկա:

... Եվ ծայր են անում ուրեղները:

Կաթողիկոսի լուսանկարի դեպքն ինձ պատմեց Մատենադարանի գիտաշխատող Մայա-Էմմա Հիրիսյանը: Գերմանիայից եկել էր դոկտոր Գյուլստեր Զորիստոյան Հանգը: Շատ էր զարմացել, որ Հայաստանում իր այցելած բոլոր տներում Կաթողիկոսի լուսանկար կար: Նա Էմմային ասել էր.

- Ձեր տանը ես կա, ուրեմն դուք կոմունիստ չեք:

- Կոմունիստ լինել-չլինելը դրա հետ կապ չունի: Ամեն հայ տանը կա այդ կարդը: Մեր ժողովուրդը շատ է հարգում եւ մեծարում Վազգեն Առաքինին, պատասխանել էր Էմման:

Լուսանկարի պատմությունն այնքան էր ազդել գերմանացու վրա, որ նա խոստովություն էր խնդրել Կաթողիկոսին հանդիպելու, մասնավորապես իր ինքն փնտրում էր իրաւաստակում էր դասական բանասիրության իմն տեսքերն էր եկեղեցու պատմության վաղ շրջանին վերաբերող բնագրեր:

Տիկին Հիրիսյանը շարունակեց.
«Գնացի՛ք: Գերմաներենով փայլուն ընդունելություն էր: Խոսվեց չորրորդ դարավերջի եւ հինգերորդ դարակաթի Սոկրատես Սեղուստիկոսի հունարեն բնագրի մասին, ո-



րի հայերեն թարգմանությունը, բարեբախտաբար, մեք ունենք: Դոկտոր Գյուլստերն ուզում էր հրատարակել հայերեն բնագիրը, ուր շատ արժեքավոր է եւ եզակի՝ հունարեն թարգմանությամբ: Խնդիրը Կաթողիկոսի հետ մանրամասն քննարկելուց հետո մեք հրաժեշտ տվեցինք» (խոսքի առարկա բնագիրը հետագայում՝ 1995 թ., հրատարակվեց Գերմանիայում՝ դոկտոր Գյուլստեր Զորիստոյան Հանսի եւ պատմական գիտությունների դոկտոր Մայա-Էմմա Հիրիսյանի աշխատասիրությամբ):

Գյուլստերը հիացած էր, ասաց. «Ինչ բանիմաց մարդ էր ծեր Կաթողիկոսը»: Եւ նրան ասացի, որ Վազգեն Առաքինը, բացի գերմաներենից, փայլուն գիտի նաեւ ռուսներեն, ռուսերեն, իսկ նրա հայերենը, նրա գրաբարը ինչու է երաժշտական կամա:

Այդ պահին ես հիշեցի մի երգչուհու, ով 1955 թվականին Կաթողիկոսի օծմանը ներկա էր եղել:

«Երբ ավարտեցինք մեր ելույթները, եւ Վեհափառն սկսեց խոսել, մնացի աչքած՝ այրեան գեղեցիկ հայերեն միջ այդ չէի լսել: Որքան երաժշտական էր ինչում նրա խոսքը»:

Հայաստան էին եկել ռուսիացի գրողներ: Նրանք ցանկություն էին հայտնել այցելել Վազգեն Առաքին Կաթողիկոսին: Սակայն նախօրոք պետք էր պարզել՝ արդոյ՞ք Վեհափառը կարող է ընդունել: Պատկերացրե՛ք, նա սիրով համաձայնել էր: Գրողների միության նախագահը խնդրել էր թարգմանաչուի Սոֆի Ավագյանին ուղեկցել հյուրերին:

«Գնացի՛ք», պատմում է Սոֆի-՝ բավական օրոգույնուց հետո հյուրերը Կաթողիկոսի ուղեկցությունը դիտեցին թանգարանը: Սրահներից մեկում Վեհափառը գրականի հանք բանալին էր քաշեց չորիկավոր պա-

ված Գրիգոր Նարեկացու հետ: Լեոնիդ Միլը՝ Մոսկվայից, որոշել էր թարգմանել «Մատյան ողբերգության» պոեմը: Մեր Մատենադարանից շատ լավ գրաբար իմացող երկու կանայք երկու տարի շարունակ աշխատել էին գրաբարից ռուսերեն տողացի թարգմանելու վրա: Սոֆին ասաց՝ շատերը չգիտեն, թե դա ինչ բարդ աշխատանք է: Մեր մասնագետները հիմնալի էին արել այդ գործը:

Երբ Միլը ծանոթանում է տեքստին, ասում է.

- Միկնե՛ք ես Կաթողիկոսի օրինությունը չստանամ, այս գործը գլուխ չեմ բերի:

- Գնացի՛ք Վեհափառի մոտ: Երբ իմացավ, թե հյուրի խնդրանքն ինչ է, դեմքին ասկախի մի բարի ժպիտ երեւաց, որ միկնե՛ք հիմա ես չեմ մոռացել: Նա մոտ կանչեց թարգմանիկին:

Միլը, որ շատ բարձրաստակ էր, ծնկադրեց իջավ Կաթողիկոսի առաջ: Օրինության աղբյուրը գրաբար էր: Վերջում մեզ համար լսելի եղավ մի քանի բառ՝ բարեխաղող թարգմանեմ, նպատակդ ի կատար...

Հետո Միլը կխոստովակի.

- Քանի դեռ Վեհափառն ձեռքը գլխին էր, մազերիս մեջ հանելի խոլոտոց էի գզում:

Օրինությունն ասանալուց հետո էլ ես խնդրեց, որ իրեն թույլ ես տալու որ արդել Գեղարքում՝ հոգեւորականների հետ:

- Ինչո՞ւ, գարմացած հարցրեց Կաթողիկոսը:

- Որպեսզի միջավայրն զգամ, ասաց թարգմանիկը:

Երբ այդ թույլությունն էլ ստացավ, հիմա էլ թե.

- Կարելի՞ է հոգեւորականի հանդերձ կրել:

Բարության տիպար մեր Կաթողիկոսը գլխով դրական նշան արեց: Նա շատ լավ գիտեր, թե ինչ ծանր էր պատասխանատու գործ է ձեռնարկել իր առջեւ ծունկի եկած մարդը:

... Ժամանակ անցավ: Նա տողացիներից թարգմանել էր տպագրեց «Մատյան ողբերգության» պոեմը: Ինչ վերաբերում է Մատենադարանի գրաբարագետ կանանց՝ Մարգարիտ Դարբինյանի եւ Լենա Խակարյանի աշխատանքն այնքան կատարյալ էր, որ